

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt: XXX

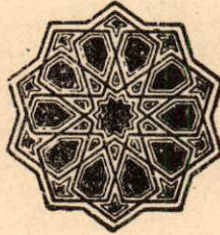

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt: XXX

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
Muhammed b. Abdulkerim eş-ŞEHRİSTANİ <i>El-Milel Ve'n-Nihal (Mukaddimeler)</i> Tercüme: Doç. Dr. Abdurrahman Küçük, Arş. Gör. Mustafa ERDEM, Ar. Ok. Adem AKIN	1
Doç. Dr. Hayrani ALTINTAŞ <i>Modern Psikolojinin Bazı Meseleleri</i>	35
Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU <i>Şeyhulislam Arif Hikmet ve Medine-i Münevverede Kurduğu Kütüphane</i>	111
Prof. Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU <i>Kültürümüzde Din</i>	131
Doç. Dr. Beyza BİLGİN <i>Almanya Federal Cumhuriyetinde Türk Çocuklarına İslami Din Dersi Program Geliştirme Çalışmaları</i>	143
Doç. Dr. Mustafa Sait YAZICIOĞLU <i>Mâtüridi Kelâmında İnsan Hürriyeti Meselesi</i>	155
Doç. Dr. Mehmet BAYRAKDAR <i>Risâla Fi Ilm at-Tasawwûf li Dâvud al-Kaysari</i>	171
Gershom G. SCHOLEM <i>Gizli Yahudi Cemaati: Türkiye Dönemleri</i> Çeviren: Doç. Dr. Abdurrahman Küçük	217
R.C. MACRIDIS <i>Amerika Birleşik Devletlerinde Laiklik</i> Çeviren: Yard. Doç. Dr. Münir KOŞTAŞ	245
Chikh BOUAMRANE <i>İslam Tarihçiliği ve Tarihlerine Bir Bakış</i> Tercüme: Yrd. Doç. Dr. Nesimi YAZICI	265
Chikh BOUAMRANE <i>İslam Tarihinde Eğitim-Öğretim Kurumları</i> Çeviren: Yrd. Doç. Dr. Nesimi YAZICI	279
Yrd. Doç. Dr. Münir ATALAR <i>Türklerin Kabe'ye Yatıklar Hizmetler</i>	287
MUHİBBUTDİN EL-HABİB <i>İslam Mezheb ve Firkalarının Birbirine Yaklaştırılması Konusu</i> Çeviren: Mehmet Hayri KIRBAŞOĞLU	293

Ar. Gör. Ethem CEBECİOĞLU <i>Hallac-ı Mansur</i>	329
<i>Kitap Tanıtma</i>	351
Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU <i>Kitap Tanıtma</i>	355
Prof. Dr. İsmail CERRAHOĞLU <i>Kitap Tanıtma</i>	359
Ar. Gör. Mehmet ÖZDEMİR <i>Kitap Tanıtma</i>	363
Yard. Doç. Dr. Mahmut Coşkun DEĞİRMENCİOĞLU <i>Kitap Tanıtma</i>	369
Yazarlar: Peter BERGER ve Thomas LUCKMANN	
Çeviren: M. Rami AYAS <i>Bilgi Sosyolojisi ve Din Sosyolojisi</i>	375

Kitap Tanıtma

Ar. Gör. Mehmet ÖZDEMİR

RİSÂLETU RÂHİBİ FRANSA İLE'L-MUSLİMİN ve CEVÂ-BU'L-KÂDÎ EBİ'L-VELİD el-BÂCÎ ALEYHÂ, Dirase ve tahkik: Dr. Muhammed Abdullah eş-Şarkavî, Daru's-Sahve, Kahire 1986. Orta boy, 109 s.

Sekiz yüzyıl gibi uzun bir süre İslâm hakimiyeti altında kalan Endülüs, bu uzun süre içerisinde, müslüman ve hıristiyan halklar arasında siyasi, askeri, ekonomik, sosyal ve kültürel muhtevalı pek çok ilişkilere sahne olmuştur. Bununla beraber, ne yazıkki bugün, bu ilişkilerin tarihi perspektifini tayin etmede yararlanabileceğimiz eldeki arapça kaynaklar, daha doğru bir deyişle Endülüs tarihinin ana kaynakları çok az sayıdadır.

Yazmaktan, kitap yazmaktan büyük bir zevk alan Endülüs müslümanları tarih, hal tercümesi, edebiyat, coğrafya, tıp astronomi, ziraat, ticaret, devlet idaresi, dini ilimler v.b. sahalarında sayısız eserleri kaleme almışlardır. Bazı halifeler ve devlet idarecileri de bu işi şevkle desteklemişlerdir. Kadın-erkek, hür-köle hemen herkes ilim tahsili hususunda yarışa girmişler, onların bu husustaki şiddetli arzuları bir çok genel ve özel kütüphanenin kurulmasına vesile olmuştur.

Üzüntüyle belirtmeliyiz ki, zamanla gelen yıkıcı darbeler sonucu, bu kütüphanelerde toplanan binlerce orjinal eserin büyük bir kısmı yok olmuştur. M. 1499 senesinde, Endülüs'ün müslümanların egemenliğinden çıkışının üzerinden fazla bir zaman geçmeden, Kardinal Jmenez sekiz bin civarında arapça el yazmasını imha ettirmiştir. Nicholoson'un da deyimiyle o, sekiz asırlık Endülüs İslam medeniyetinin kültürel birikimini bir günde yok etmek istemişti.¹

Bu imhadan kaçırılabilen ya da özel kütüphanelerde saklanabilen eserler, II. Philip (1566-98) tarafından Escorial'daki Kraliyet, Kütüp-

1 S.M. Imamuddin, Muslim Spain, Leiden 1981, 15.

larının neredeyse tamamının hıristiyan krallıklar olması bakımlarından diğerleri arasında ayrı bir yeri vardır.

Endülüs'ün siyasi bütünlüğünü yitirmesi sonucu ortaya çıkan bu yeni emirlikler, kendi aralarında kıyasıya bir mücadeleye giriştiler. Mücadelelerinde başarıya ulaşabilmek için bazan biri bazan da diğeri komşu hıristiyan krallıklardan yardım isteyebilmişler, hatta rakip bir emirliğin ortadan kaldırılması için hıristiyan bir krallıkla yanyana savaşmada bir beis görmemişlerdir. Bu durum açıkça, Endülüs müslümanlarının içine düştükleri zaafı ve uzun süredir Endülüs'ü tekrar ele geçirme çabası gösteren hıristiyan krallıklar için ortamın ne kadar müsait bir hale geldiğini göstermektedir. İşte, müslümanların yaşadıkları bu bunalmış ortamda hıristiyan din adamları da devreye girerek müslümanlara hitaben gerçek kurtuluş yolunun ne olduğunu ifade eden risaleler kaleme almışlardır; tanıtmasını yapmakta olduğumuz kitabın birinci risalesi de Fransız rahib tarafından bu gaye doğrultusunda yazılmıştır.

Dr. eş-Şarkavî'nin ve ondan önce de D.M. Dunlop'un işaret ettikleri gibi, Endülüs müslümanları ile Batı Avrupa hıristiyanları arasındaki kültürel ilişkilere, özellikle de dinî tartışmalara ışık tutmaları bakımından bu iki risale ayrı bir öneme sahiptir. Yine, çoğu kere tekrarlanan İslamın kılıçla yayıldığı ve fethedilen ülkeler halklarının ya İslamı ya da kılıcı seçmek zorunda bırakıldıkları şeklindeki görüşün, tek taraflı davranma yanında büyük çapta orjinal kaynak eksikliğinden veya var olanlarına inilememiş olmasından kaynaklandığına da güzel birer delil olmaktadır. Zira, el-Bacî'nin risalesinde hıristiyanlık üzerinde tenkidini yaptıktan ve İslam'ın güzelliklerinden bahsettikten sonra rahibi ve ona tabi olanları İslama girmeye çağırması, kalemin de İslamı yayma işinde kullanıldığına dair önemli bir ip ucu vermektedir.

Risaleler gözden geçirildiğinde dikkat çeken önemli bir yön de, risalelerin uslubunda kendisini gösteren hoşgörü havasıdır. Gerek Fransız rahib el-Muktedir Billah'a, gerekse Kadı el-Bâcî Fransız rahibe hitaben bir çok iltifat dolu cümleler kullanılmaktadır.

Kadı el-Bacî'nin güçlü uslubu ve tenkidlerindeki tutarlılığı ilmi dirayetinin açık misalleridir; ayrıca onun bu özellikleri, sözü edilen siyasi zaaf dönemine rağmen Endülüs'ün sahip olduğu kültürel olgunluk hakkında da bir fikir vermektedir.

Söz konusu risaleler müsteşriklerin büyük ilgisini çekmiş, üzerlerinde yapılan bazı araştırmalardan başka bazı batı dillerine tercümeleleri de yapılmıştır. Biz burada D.M. Dunlop³, Allen Cutler⁴, Salo Baron⁵'un bu risaleler üzerinde durduklarına işaret etmekle yetiniyoruz. Ayrıca, Dr. eş-Şarkavî'nin belirttiğine göre, A. Turkî tarafından da risaleler tahkik edilerek al-Andalus dergisinde yayımlanmıştır. D.M. Dunlop'un metinleri okumada düştüğü bir çok hatayı düzelten A. Turkî'nin kendisi de bazı hatalı okumalarda bulunmuş ve bunlar Dr. eş-Şarkavî tarafından kitabın dip notlarında gösterilmiştir.

Risalelerin muhtevası

1- Fransız rahibin risalesinde, hristiyanlığın inanç esasları, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin inkarı, âlemin yaratılışı, şeytan'ın saptırmaları, Allah'ın mülkü ve hristiyanlığın künhünün idrak edilemeyeceği meselesi ve emir el-Muktedir Billah'ı hristiyanlığa davet gibi konular üzerinde durulmaktadır. Mesela hristiyanlığın inanç esasları arasında önemli bir yeri olan Mesih ve onun ilahlığı ile ilgili olarak şu görüşlere yer verilmektedir:

Masih dışında hiç bir varlığa ilah diye inanmak caiz değildir. Bir ilah olarak o, hidayete ulaştırma veya sapıklığa düşürme, zarar ya da fayda verme kudretine sahiptir. İblisin helak edici şerrinden insanlığı temiz kaniyle o kurtarmıştır. (s. 50)

Hz. Muhammed'in peygamberliğinin inkarı hususunda ise şöyle denmekte:

Onlar (hristiyanlar) Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmemektedirler. Zira, onun peygamberlik iddiası, Mesih'i inkar etmeleri için Şeytan'ın İsmail oğullarını kandırarak saptırma sından başka bir şey değildir. (s. 53)

2- Kadı el-Bacî'nin risalesinde yer alan konuları ise şöyle sıralamamız mümkündür: Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu olduğu görüşünün tenkidi, Hz. İsa'nın ilahlığı meselesinin tenkidi, Kur'an'ın tanıtılması, Allah'ın melekûtunun açıklanması, müslümanların İnciller ve onlardaki çelişkilerden haberdar oldukları, rahibin yazdığı görüşlerde diğer

3 A Christian Mission to Muslim Spain in the 11 th Century, ALANDALUS, XVII, 1952, pp. 259-310.

4 Who was The Monk of France and When did He write? A Note on Dunlop's A Christian Mission To Muslim Spain in The 11 th Century, ALANDALUS, XXVIII, 1963, pp. 249-269.

5 The Social and Religious History of the Jews, 2 ed, Philadelphia, 1957, p. 337.

hıristiyan mezhepleriyle nasıl çelişkiye düştüğünün açıklanması, Allah'ın oğul edinmeden münezzehe olduğu, Allah'ın peygamber göndermedeki gayesi ve gönderdiği peygamberlerden bazıları, Hz. İsa'nın çarmıha gerilerek asılması ve insanlığın kurtuluşu uğrunda kanını feda etmesi meselesinin tenkidi, İncillerin tahrif edildiği, İsa'nın kudreti, Kur'an'ın i'cazı, İslam'da Allah inancı, Hz. İsa'nın yeri, ilim öğrenmenin önemi, emredilen iyilikler, nehyedilen kötülükler, rahibin İslama girmeye davet edilmesi.

Bir örnek vermek gerekirse, el-Bacı, Hz. İsa'nın ilah olduğu şeklinde ileri sürülen görüşü tenkid ederken şu noktalara dikkat çekmektedir:

Hz. İsa'nın babasız doğması onun ilahlığına delil getiriliyorsa, Hz. Adem hem anasız hem babasız dünyaya gelmiş üstelik ana karnında da kalmamıştır.

Allah'ın İsa'nın elinde mucizeler göstermiş olmasına gelince, daha büyük ve daha sürekli mucizeler başka peygamberlerin ellerinde de gerçekleşmiştir.

İsa'nın hem Allah'ın oğlu olduğuna inanmak hem de Hz. Davud'un neslinden geldiğini söylemek bir çelişkidir.

O (Hz. İsa), hareket etme, durma, yeme, içme, ölme, bir halden diğerine değişme gibi sonradan yaratılmış varlıklara has olan ve ezeli bir ilaha yakışmayan sıfatlar taşımaktadır. (s. 65-67)

Kitaba, bu iki risalenin yanında Dr. eş-Şarkavî tarafından, el-Bacı'nın hal tercümesi, onun Endülüs'ün bütünlüğü için yaptığı mücadele İbn Teymiyye ve İbn Hazm'ın onun hakkındaki görüşlerini ihtiva eden bölümler de ilave edilmiştir.

Kısaca, tamıtımını yaptığımız bu kitap, Dinler tarihi ve Endülüs fikir tarihi üzerinde çalışmak isteyen araştırmacıların baş vuracakları önemli ana kaynaklardan birisidir.